

Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie 12.08.2025 nr 8-3/6746-1

Meie 16.09.2025 nr 6-3/25-1091-5

Arvamus Perekonnaseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja tsiviilseadustiku üldosa eelnõu (eestkoste seadmise muudatused) väljatöötamiskavatsuse kohta

Tartu Maakohus nõustub, et eestkoste regulatsiooni kaasajastamine on põhjendatud ja vajalik ning probleemkohad on üsna õigesti kaardistatud.

1. Eestkoste seadmise eeldused

Tuleb nõustuda, et seaduse terminid on aegunud ega lähe kokku arstiteaduse terminitega. Seni on probleem ületatud tõlgendamisega. Siinkohal on keeruline ühele konkreetsele lahendusele eelistust anda, kui siiski midagi tuleks eelistada, leiab pigem toetust teine ja kolmas alternatiiv. Ainuüksi diagnoos ei näita isiku arusaamis- või otsustusvõimet konkreetse õigustoimingu või eluvaldkonna osas. Kohus hindab praegu ka seda, milliste toimingutega inimene ise hakkama saab ja mis liiki asjade ajamiseks ta abi vajab.

Kolmas lahendus tundub teoreetilises plaanis asjakohane, kuid selle praktikasse rakendamine võib tekitada uusi probleeme. Näiteks jääb selgusetuks, kes kus või kuidas hakkab hindama funktsioonide piiratust. Seni on sisuliselt seda tööd teinud kohus ise, hinnates inimese võimet tegutseda erinevates eluvaldkondades. Kui aga kohtu arvamus aluseks peaks (tõendina) olema veel kellegi teise eelnev hinnang, on prognoositav, et sellise süsteemi sisseviimine saab olema kulukas ja vajalikuks osutub lisaks meditsiinilisele veel täiendavalt ka nn funktsioonide hindamise ekspertiis. Kulude kokkuhoiu raamistikku see ilmselt ei sobi, pigem tähendaks see funktsioonide hindamisega seotud kulude kasvu. Seega tasub otsida lahendusi, mis on lihtsad ja toimivad ning ei tekita täiendavate teenuste ja arvamuste vajadust, millega kaasneksid märkimisväärsed kulud. Samuti on kaheldav, kas alati on RFK-kohast hinnangut vaja anda.

Punkti 1.2 viimases lõigus märgitakse, et kohus peaks hakkama iga isiku puhul hindama, kas oleks muid võimalusi, näiteks volituse andmine või perekonna abi. See on omakorda keeruline, sest tihti ei soovi perekond asjaga üldse tegemist teha – see tähendab, et kust leida usaldusväärne isik, kellele oleks võimalik seda volitust üldse anda.

Ehkki tegemist on hagita menetlusega, kus kohus võib ise tõendeid koguda, peaks olema välja töötatud kataloog selle kohta, kust ja kellelt ja milliseid tõendeid kohus asjaolude väljaselgitamise kohta koguda saab/võib. Praeguse töökoormuse juures ei ole igas menetluses võimalik ja mõistlik ise hakata n.ö jalgratast leiutama.

2. Eestkostetava valimisõigus

Valimisõiguse lahti sidumine pisitehingute tegemise õigusest on igati põhjendatud. Kindlasti ei saa kompvekkide ostmist võrdsustada valimisõiguse teostamisega. Enamasti on praktikas probleemiks, et säilitatakse või taastatakse valimisõigus, kui isikul on õigus endale iseseisvalt

maiustusi osta. Samas aga üldjuhul sellised isikud valimisõigust iseseisvalt teostama ei ole võimelised, ei tea midagi riigi ja ühiskonna korraldusest ning need teemad ka ei huvita neid kuidagi. Ainuüksi selle muudatuse tulemusena ei oleks prognoositav suurema valimisõiguse säilimine.

Punktis 2.2 „*Kohus peab kohtulahendi resolutsioonis eestkostja määramisel kujundama seisukoha isiku valimistel osalemise õiguse kohta*“ – ei ole arusaadav, kas kohus peaks edaspidi andma hinnangu ikka nii aktiivse (õigus hääletada) kui ka passiivse valimisõiguse (õigus saada valituks) kohta. See tähendab, kas kohus peab resolutsioonis välja tooma inimese õiguse valida ja olla valitud (kandideerida). Näiteks annab õiguse hääletada, kuid ei anna õigust kandideerida valimistel.

Kui tehakse poliitiline otsustus, et kõigil piiratud teovõimega isikutel peab olema vähemalt võimalus valimistel hääleõigust teostada, siis sellisel juhul kohtud seda küsimust eraldi enam ei kontrolliks. Võimalikud hääleõiguse kuritarvitused selles kontekstis tuleb sellisel juhul lahendada teistsugusel viisil, kuid see on juba valimiste korralduslik küsimus, mitte perekonnaõiguslik. Igal juhul seni, kuni kohtud sellele küsimusele veel peavad hinnangu andma, võiks hinnang olla sisuline ning piirang peaks lähtuma sellest, kas kohtu hinnangul (tõendite ja ärakuulamise põhjal) on inimene võimeline valimisõigust teostama või mitte.

3. Kohtupsühhiaatrilise ekspertiisi määramine eestkostja määramisel

Kohtudirektori sõnul kulub riigil käesoleval aastal ca 1 miljon eurot juba üksnes tsiviilkohtumenetluses (peamiselt eestkoste seadmine) tellitud kohtupsühhiaatrilistele ekspertidele. See number on ilmselt veelgi suurem, sest analoogseid ekspertiise tehakse ka kriminaalmenetluses. Arvestades, et eestkoste seadmisel on käesoleval hetkel ekspertiisi määramine kohustuslik ja sisuliselt tuleb ekspertiis määrata inimestele, kelle puhul ei ole ka eriteadmisteta inimesel kahtlust raske psüühikahäire ja eestkostevajaduse olemasolus (näiteks hooldekodus viibiv dementne eakas või sünnist saadik raske vaimse puudega), tundub mõistlik, et kohtul on õigus jätta eestkostemenetluses ekspertiis määramata, kui eestkostevajadust on inimese või tema esindaja nõusolekul võimalik hinnata tervislikku seisundit kajastavate muude dokumentide alusel ja teised eestkoste seadmiseks vajalikud eeldused on täidetud (muuta TsMS § 522 lg 5 sõnastust)¹. Ehk kohtu pädevuses on otsustada, kas inimesele määrata ekspertiis või mitte ning kas arvamust on vaja küsida inimese perearstilt/raviarstilt või psühhiaatrililt. See võiks hinnanguliselt tuua riigile aastas vähemalt poole miljoni euro (või isegi suurema) suuruse kokkuhoiu, mis on keerulises majanduslikus olukorras märkimisväärne sääst.

Omaette küsimus on, kas see peaks olema jällegi täiendava eraldi arvamuse küsimine (ja perearstide koormuse suurendamine) või piisab juba olemasolevast dokumentatsioonist inimese tervise kohta, nt kui raviarst on hiljuti hooldekodus viibiva või sinna suunduva patsiendi üle vaadanud ja tema seisundit dokumentaalselt kirjeldanud ning lisaks ka kohtunik (ja isikule määratud esindaja) toimetavad isiklikult isiku ärakuulamise, siis kas peaks perearst veel eraldi dokumendi vormistama, kui andmed kogumis on piisavad ja ammendavad.

Perearsti arvamus eksperdiarvamusena on iseenesest tervitatav, kuid sellise lahenduse puhul tuleb kindlasti uurida ka perearstide arvamust. Perearstisüsteem on ka üsna ülekoormatud ja perearste napib ning nende esmaseks tööks on siiski haiguse diagnoosimine ja ravi, kusjuures nende hoida on ülal kogu esmatasandi meditsiin.

Arvamust isiku kohta ei peaks ilmtingimata küsima perearstilt. Võiks arvestada mistahes arsti erialaga spetsialisti arvamust inimese psüühilise tervise seisundi kohta. Näiteks kui inimene on haiglasse sattunud, võiks vastava ankeedi täita tema raviarst. Seega võiks seadus sätestada

---

¹ Saksamaa eeskujul, FamFG § 282

erinevad võimalused ja mitte piirata arsti valikut üksnes perearstiga. Siin võib tekkida probleem, et ka perearst soovib inimest enne näha, aga kui inimene pole pikemat aega vastuvõtul käinud ja viibib näiteks hoopis kaugemal hooldekodus-haiglas, võib see pikendada nii arsti arvamuse saamise aega kui ka põhjustada perearstidele täiendavat koormust.

Eestkostemenetluses ekspertiisist loobumise korral peaks olema vajalik kindlasti küsida nõusolekut inimese meditsiiniandmete kasutamiseks, kas inimeselt endalt (kui on võimeline nõusolekut andma) või tema esindajalt (sh nt määratud esindajalt).

Loogiline menetluse käik oleks:

- kohus võtab eestkostesaja menetlusse ja küsib avaldajalt inimese tervislikku seisundit kirjeldavaid dokumente (kui neid ei ole esitatud koos avaldusega);
- kohus määrab puudutatud isikule esindaja, kes esitab oma seisukoha eestkostevajaduse osas (ja nõusoleku inimese tervist kirjeldavate dokumentide kasutamiseks);
- kohus kuulab puudutatud isiku isiklikult ära ning seejärel otsustab, kas on vaja põhjalikumat ekspertiisi või piisab juba kohtule esitatud tervisedokumentidest. Kui tervisedokumentide kajastamiseks-kasutamiseks luba ei anta, peab kohus määrama ekspertiisi (võib kaaluda, et kui terviseandmete kasutamisest keeldumine osutub põhjendatuks, võiks jätta ekspertiisikulud keeldunu kanda).

Eriarvamus- on arusaadav, et spetsialistide puudusel on kohtupsühhiaatriliste ekspertiiside määruste täitmine keeruline. Samas oleks eksperdiarvamuse ära jätmine või oluline lihtsustamine vastupidine tegevus punktis 1 tõstatud probleemile - kust saab kohus sisendi inimese kohta, et kõike vajalikku hinnata? Kas eeldatakse, et kohtunik ise hakkab läbi vaatama kõiki meditsiinilisi dokumente? Tegelikult on ebaõige seletuskirja väide, et tihti juba praegu on koos avaldusega esitatud meditsiinilisi hinnanguid. Paraku see nii ei ole, sest lähedased (ega ka KOV) ei pääse isikuandmetele ligi seoses andmekaitsete piirangutega.

Seisukoht, et 50% juhtudest on juba isiku ärakuulamisel võimalik aru saada, et isik ei ole võimeline ilma kõrvalise abita oma elu iseseisvalt korraldama, ei ole kooskõlas punktis 1 kohtu ette püstitavate eesmärkidega hinnata iga isikut kõigis eluvaldkondades jne. Siiani on eksperdiarvamus üheks oluliseks sisendiks isikust pildi saamisel, mis aitab otsustuse teha.

Samuti ei ole tegelikkusele vastav seletuskirja väide, et tihti sõidavad eksperdid kuhugi kaugemale, et tuvastada isiku kontaktivõimetust, kuna kohtunik peab minema kohale ka siis, kui selline olukord tõepoolest esineb (et see fikseerida), on kohtunikul ülevaade sellistest juhtumitest ja neid olukordi tuleb ette harva (kuigi mõnikord tõesti) ja sellisel juhul enamasti eestkoste pikendamisel, kus kohus ekspertiisi ei määragi.

4. Täiendavad ettepanekud

4.1. Pikendada eestkostevajaduse kontrolli Saksamaa eeskujul 7 aastale (kehtiv on 5 aastat). See leevendaks mõnevõrra kohtute koormust. Huvitatud isiku taotlusel võib eestkoste vajadusel varem lõpetada.

4.2. Kaaluda seadusesätet, mis ütleks selgelt välja, et eestkoste pikendamisel ei määrata uut ekspertiisi, kui eestkoste seadmisel tehtud ekspertiisist nähtuvalt on inimese seisund püsiv või halvenev.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Marek Vahing
kohtu esimees